

Юлія Чемерис

**КВАРТЕТ ІМЕНІ МИКОЛИ ЛИСЕНКА:
СТАНОВЛЕННЯ КОЛЕКТИВУ
(ЗА СПОГАДАМИ АНАТОЛІЯ БАЖЕНОВА)**

У жовтні 2014 року Україна буде святкувати 63 роки від дня заснування одного з провідних камерних ансамблів, заслуженого колективу, лауреату Міжнародного конкурсу та удостоєного почесної Державної премії України імені Т. Г. Шевченка Квартету імені М. В. Лисенка. Діяльність колективу має яскраво виражений просвітницький характер. Виступаючи натхненними пропагандистами світової та вітчизняної камерної музики, цей квартет започаткував грандіозні мистецькі акції: «Творчість Д. Шостаковича» (сезони 1974–1975 та 1975–1976 рр.), «Творчість Л. ван Бетховена» (сезони 1977–1978 рр.), «Камерна спадщина В. А. Моцарта і Ф. Шуберта» (1982–1983) та ін. Колектив став першовиконавцем численних творів вітчизняних композиторів. Монументальність, яскрава фрескова образність, енергія та темпераментність, динамічне відтворення форми, абсолютно вивіреним баланс звучності, багатство та насиченість тембральної палітри – ось що вирізняє цей колектив. Квартет імені М. В. Лисенка здійснив понад 50 прем'єр творів українських композиторів, серед них – присвячені квартетові твори А. Філіпенка, О. Зноско-Боровського, В. Губаренка, Є. Станковича, В. Сільвестрова, І. Карабиця та багатьох інших. Колектив відтворив практично неосяжну кількість концертних програм, виконавши надзвичайно різнопланові за характером та епохами квартети, зокрема Б. Лятошинського, П. Чайковського, Л. ван Бетховена, В. А. Моцарта, Й. Брамса, Д. Шостаковича та інших, записав на радіо та грамплатівки понад 2000 хвилин музики, випустив монографічні диски з творів В. Сільвестрова («ETCETERA», Голландія), А. Шнітке

(“Amati”, Німеччина). Творчий доробок колективу є показовим у всіх його проявах, вирізняється своєю оригінальністю, своєрідними рисами інтерпретації, які й формували власний, неповторний виконавський стиль.

Ініціатором створення на українських теренах класичної камерної музики Квартету імені М. В. Лисенка став професор Національної Музичної Академії України імені П. І. Чайковського Юрій Дмитрович Крих, а офіційною датою створення можна вважати 10 жовтня 1951 року (на початку свого творчого шляху колектив виступав під назвою Квартет Української філармонії, а у 1962 році ансамблю було присвоєно ім'я видатного композитора, класика української музики Миколи Віталійовича Лисенка). До першого складу колективу увійшли: Олександр Кравчук (перша скрипка), Анатолій Сікалов (друга скрипка), Роман Гураль (альт) та Леонтій Краснощок (віолончель), усі – випускники київської консерваторії. Згодом склад колективу зазнає змін. Так, замість Анатолія Сікалова у лютому 1953 року прийшов Борис Скворцов та Олег Серединський, альтиста Романа Гуралья змінили у березні 1954 року Сурен Кочарян, у 1961 Юрій Холодов, а згодом Сергій Романський, виконавця першої скрипки Олександра Кравчука – Анатолій Баженов (березень 1970 року), а на зміну Леоніду Краснощоку в 1985 році прийшов Віктор Гайдук, а потім Іван Кучер.

Ідея створення колективу надзвичайно захопила музикантів, а прагнення до професійності спонукало до постійної щоденної відданості своїй справі. Таким чином, за досить короткий період часу квартет стали оцінювати як професійний колектив, серйозність намірів якого можна було відзначити уже на перших виступах. Л. Височинська у своїй статті від 11 червня 1952 року (приблизно за півроку після початку роботи колективу) відзначила: «Незважаючи на молодість колективу, виконання його було впевненим, художньо зрілим, відзначалося відчуттям гри в ансамблі, музикальністю, технічною зрілістю, чистотою та яск-

равістю звучання»¹. Безумовно, така висока оцінка критика не мала би місця без щоденних виснажливих репетицій та повної відданості своїй справі. У зазначеній рецензії надавався також перелік репертуару колективу, виконаний в цьому концерті: Квартет *ре мажор* В. А. Моцарта, «Паскалія» Г. Ф. Генделя – С. Асламазяна, Другий квартет А. Філіпенка та вірменські пісні С. Асламазяна «Чинарис» і «Альї платочек». У численних відгуках, замітках та рецензіях того часу підкреслювалось глибоке продумане трактування музичного «полотна», збалансованість ансамблю, яскрава емоційність та високий рівень виконавської культури. Квартет називали цікавим та перспективним.

Поступово, з накопиченням досвіду, розширюються репертуарні рамки концертної діяльності колективу. Звернення до масштабних квартетних опусів російських композиторів – С. Рахманінова, П. Чайковського, О. Бородіна, А. Арєнського; західноєвропейських – Й. Гайдна, В. Моцарта, Л. ван Бетховена, Р. Шумана, Ф. Шуберта, Е. Гріга – остаточно закріплює за музикантами статус професійного колективу.

Кожен успіх приходить до виконавця шляхом плідної, наполегливої праці та аналізу еталонних зразків виконавства. Такими взірцями та наставниками для лисенківців стали артисти Квартету імені Бетховена, які в ті роки поєднували виконавську та педагогічну діяльність, та Олександр Старосельський – виконавець другої скрипки у видатному українському Квартеті імені Ж. Б. Вільйома (1937–1951). Музиканти Квартету імені М. Лисенка спеціально приїздили до Москви з ціллю підвищення своєї професійної майстерності. Після свого двотижневого перебування в Москві на консультаціях у провідних професорів Московської державної консерваторії імені П. І. Чайковського колектив вперше виступив перед доволі критичною мос-

¹ Височинська Л. Струнний квартет української філармонії / Л. Височинська // Радянське мистецтво. – 1952. – 11 червня.

ковською публікою. У Бетховенському залі «Большого» театру 22 січня 1956 року прозвучали Квартет *ре мінор* Ф. Шуберта та Другий квартет А. Філіпенка. Дебют українських музикантів пройшов досить вдало та справив на суворих московських критиків позитивне враження. Рецензії майорили позитивною критикою, в них відзначались емоційна відвертість, темпераментна інтерпретація та переконливість у втіленні художнього задуму композитора. Високої оцінки майбутні лисенківці удостоїлись і від професора Вадима Васильовича Борисовського – альтиста видатного Квартету імені Бетховена:

«Перший скрипаль квартету А. Кравчук відзначається теплим, красивим звуком, музичністю та хорошими технічними можливостями. Найбільш переконливою стороною його виконання є лірика, що полонить в багатьох моментах квартету Ф. Шуберта та Філіпенка.

Другий скрипаль – Б. Скворцов – дуже хороший виконавець своєї (частенько невдячної) партії, у якій він прекрасно проявив себе...

Альтист С. Кочарян проявив себе як дивовижний ансамбліст, який чуттєво реагує на кожного із своїх партнерів. У його руках інструмент звучить красиво, але іноді хотілося б почути більш сильне та водночас глибоке звучання: можна припустити, що деякі зміни у вібрації значною мірою сприяло б цьому.

Віолончеліст Л. Краснощок, неординарний виконавець узагалі, у цьому складі квартету показав себе як найкраще. Він дає прекрасну ритмічну опору і дуже м'який в своїй виразності співучий «бас» всього ансамблю. Що стосується фразування та ліричної виразності в сольних місцях своєї партії, він успішно конкурує з першим скрипалем квартету»¹.

¹ Боровик М. Квартет імені Лисенка (До 25-річчя виконавської діяльності) / М. К. Боровик. – К. : Муз. Україна, 1976. – С. 16–17.

Важливою подією на наступному творчому етапі колективу стало Всесоюзне прослуховування до Міжнародного конкурсу в Бельгії (місто Льєж), яке відбувалось у Малому залі Московської консерваторії 15-16 липня 1958 року. Музикантів відібрали серед численних квартетів країни, проте через деякі об'єктивні причини поїздка так і не здійснилась.

Колектив продовжує гастролювати, популяризуючи свою творчість у Білорусії, Литві, Казахстані, Туркменістані, Сибірі, Уралі, Сахаліні, Далекому Сході, Закавказзі тощо. Важливим аспектом у творчості квартету можна вважати не лише його внесок у розвиток української камерної музики, але і в закріплення дружніх відносин між країнами світу, оскільки колектив часто ставав учасником концертів для зарубіжних гостей, організованих за ініціативи Організації культурних зв'язків із закордоном.

У 1961 році в колективі відбуваються зміни. Замість Сурена Кочаряна до складу квартету увійшов Юрій Холодов – учень С. Кочаряна по музичній десятирічці. Звичайно, будь-яка зміна відбивається на колективі не найкращим чином, з'являється потреба наново починати роботу над творами, які вже неодноразово виконувались. Проте Юрій Холодов майже одразу влився в колектив завдяки плідній праці усіх його учасників. Про це свідчать успішні гастролі по Латвії, які відбулись майже через місяць, а також звітний концерт музикантів 8 жовтня 1961 р.

Початком наступного етапу у творчій діяльності колективу став Міжнародний конкурс в Будапешті імені Лео Вейнера (1963). Серед численних висококваліфікованих колективів (квартети імені Л. Вейнера та Б. Бартока, «Пальм-квартет», квартет «Болгарія»), які мали за плечима уже певний досвід участі у таких конкурсах, виступили і наші музиканти. Серйозність цієї події визначалась такими аспектами: три тури конкурсу (по два твори в кожному), обов'язковою програмою яких були квартети В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена та композиторів ХХ століття Б. Бартока

та Д. Шостаковича, а також виконання твору сучасного угорського автора на вибір; високоавторитетне журі на чолі з угорським композитором А. Міхаєм, Й. Сігеті (видатний угорський скрипаль) та В. Ширинським (професор, музикант-квартетист, учасник видатного квартету імені Бетховена). У виконанні українських музикантів прозвучали квартети *сі-бемоль мажор* В. А. Моцарта, Другий квартет Л. Вейнера, *фа-дієз мінор* А. Адама, Сьомий квартет Л. ван Бетховена, Другий – Б. Бартока та Третій – Д. Шостаковича. У цьому високому та складному репертуарі кияни показали високу виконавську культуру, вміння переконливо розкрити власну манеру та тонкий інтерпретаційний задум композитора, за що були удостоєні третьої премії, яка стала величезною перемогою для музикантів, особливо в той період (жоден український квартет а ні на той час, а ні пізніше не здобував такої високої оцінки на Міжнародному конкурсі такого рівня), що посприяло розвитку та піднесенню української квартетної музики на інший рівень.

У другій половині 60-х років квартет стає постійним учасником фестивалів камерної музики. Його запрошують кілька разів до Польщі. Так, у липні 1968 року колектив успішно виступив на IV Міжнародному фестивалі органної та камерної музики в Камені-Поморському. Надзвичайно щільний графік гастролей, масштабне розширення виконавської програми, величезна кількість концертів (на період кінця 60-х загальна кількість концертів склала понад дві тисячі) – усе це сприяло присвоєнню квартету 4 червня 1969 року почесного звання «Заслуженого колективу».

У березні 1970 року знову частково змінюється склад квартету. У колектив приходять прекрасний концертуючий соліст Анатолій Баженов (дипломант III Всесоюзного конкурсу в Санкт-Петербурзі (1969), дипломант I ступеню та володар спеціального призу «За найкраще виконання сучасного чеського композитора» на Міжнародному конкурсі «Празька весна»(1972), який прекрасно та швидко

влився у колектив, ставши достойною заміною Олександрю Кравчуку, який на той час перейшов з виконавської на педагогічну діяльність. Узагалі, заміна першого скрипаля у квартеті – надзвичайно тонка та складна річ, адже саме виконавець першої партії є своєрідною візитівкою колективу. Якщо Олександр Кравчук був суто камерним виконавцем (звичайно, з безперечно високою майстерністю, про що свідчили неодноразові рецензії критиків), то Анатолій Баженов – соліст з іншими тембровими та динамічними ресурсами, блискучою технікою та схильністю до гри великими мазками.

Квартет імені М. Лисенка тісно співпрацював із українськими композиторами (Б. Лятошинським, А. Філіпенком, А. Штогаренком, В. Сильвестровим, Ю. Іщенком, М. Скориком, Є. Станковичем, Л. Дичко, І. Карабицем, О. Зноско-Боровським та ін.), був активним учасником усіх важливих подій, як Перший Всесоюзний фестиваль квартетів (Литва, 1976 р.), тиждень української музики в Вірменії (1976), ряд концертів у Японії, участь у святкуваннях 60-річчя Фінляндської республіки в місті Тампере, а також участь в концертах, присвячених об'єднанню України з Росією. Величезний успіх прийшов до квартету на Фестивалі хорватської музики в грудні 1977 року, куди колектив був запрошений як спеціальний гість. У 1977 році квартет удостоєний Державної премії України імені Т. Г. Шевченка.

Важко переоцінити роль музично-просвітницької роботи, проведеної колективом. Труднощі не могли не виникати на шляху у музикантів, які не обмежували свою діяльність лише великими містами та комфортними залами. Дуже часто ансамбль виступав в районних центрах, на будівельних майданчиках, прищеплюючи простому народові любов до класичної музики.

За час свого існування квартет виконав понад 250 творів майже 120 авторів, багато з яких зобов'язані квартету імені Лисенка своїм першим виконанням. З ком-

позиторів ХХ століття на розвиток виконавського стилю квартету значно вплинули Д. Шостакович та С. Прокоф'єв. Важливою сторінкою у творчій біографії була підготовка до виступу з усіма квартетами Д. Шостаковича (деякі були виконані вперше), майстерне виконання яких стало визначною подією в культурній столиці України. В архіві колективу зберігається лист, у якому сам Д. Шостакович висловлює вдячність за увагу до його творчості. Масштабний симфонізм та драматургія, емоційно-зображальна насиченість, філософська глибина змісту, притаманні творам Д. Шостаковича, були успішно втілені лисенківцями у життя, за що вони неодноразово були нагороджені позитивними рецензіями від суворих критиків. Музика композитора докорінно змінила погляди музикантів, посприяла розумінню виконавцями камерного циклу як музичної драми. Музика Д. Шостаковича змушувала музикантів кожен раз перевтілюватись, що суттєво вплинуло на прогрес у виконавському стилі колективу. Д. Шостакович створив особливий світ квартетного звучання, пізнання і втілення специфіки інтерпретації. Вивчення усіх тонкощів музики композитора привело не тільки до особистого зростання колективу імені М. Лисенка, а і до духовного самодосконалення, що надзвичайно зміцнювало колектив.

У грудні 1974 року Дмитро Шостакович приїхав до Києва у зв'язку з постановкою опери «Катерина Ізмайлова». У день очікуваної прем'єри композитор запросив до себе в гості Квартет імені М. В. Лисенка. Молоді учасники колективу у складі Анатолія Баженова, Бориса Скворцова, Юрія Холодова та Леоніда Краснощока в одинадцятій годині ранку були уже під дверима його номеру в готелі «Київ». Подобиці цього візиту зберіг для історії Б. Д. Скворцов, який писав: *«Незважаючи на тихий стукіт у двері, Шостакович його почув і відразу ж відчинив. “Такий відомий колектив приділяє так багато уваги моїй творчості?” – сказав композитор <...> Квартети Шо-*

стаковича ми виконуємо в порядку почерговості, лише змінюємо їх місцями в концерті. “Дуже правильно робите, що граєте цикл підряд від першого до останнього. Я саме так його і уявляю” – відзначив автор <...> Довідавшись, що крім квартетних виступів ми більше нічим не займаємось, він викрикнув: “Це достойне замилювання. Тільки тримайтеся та працюйте дружно. Я прихильник такої теорії: люди в квартет приходять та залишають його, проте квартет повинен бути вічним”¹.

Про свою концертну діяльність та значення музики Д. Шостаковича в роботі «лисенківців» розповів Анатолій Іванович Баженов, виконавець першої скрипки, нині завідувач кафедри оркестрових струнних інструментів Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського:

«Коли я прийшов до колективу в 1970 році, нас через деякий час почали запрошувати на концерти та гастролі за кордоном. До нас надійшла пропозиція у Варшавській філармонії за три вечори підряд (29–30–31 січня 1974 року) виконати цикл квартетів Д. Шостаковича та С. Прокоф'єва. Оскільки у С. Прокоф'єва їх тільки два, які ми неодноразово виконували, основним репертуаром стали твори Д. Шостаковича, вісім з яких ми виконали. На той час у композитора в його доробку було Тринадцять квартетів. Нам було дуже приємно, коли після нашого виступу в польському журналі “Рух музичний” вийшла чудова рецензія про Д. Шостаковича, його твори і, зокрема, про наше виконання, написана композитором та відомим віолончелістом Казиміром Вілкомірським [“<...> упродовж трьох вечорів всі були підвладні музиці Шостаковича. Багатий музичний зміст квартетів київський колектив передав слухачам з глибоким розумінням

¹ Хентова С. Шостакович на Україні / С. М. Хентова. – К. : Муз. Україна, 1986. – С. 154.

та любов'ю <...>”¹. Це нас надзвичайно надихнуло, і вже в наступному сезоні 1974–1975 року ми виконали всі Чотирнадцять кuartетів. І коли Д. Шостакович наприкінці 1974 року приїхав до Києва на постановку «Катерини Ізмайлової», ми вже знали, що композитор закінчив і П'ятнадцятий, копію рукопису якого нам передала його дружина. Ми почали роботу над останнім камерним творінням автора. У П'ятнадцятому – шість частин Adagio. У першій четверть дорівнює 60-ти ударам метронома, і мені здалося, що це зашвидко. Я звернувся з цим питанням до Д. Шостаковича, на що автор відповів: “О, якщо ви можете повільніше – то це було б чудово, я просто подумав, що це стане дуже складним завданням”. І ми зрозуміли, що темпи в музиці Д. Шостаковича є змінними, до яких потрібно завжди відноситись творчо. Уже наступний сезон циклу “Музика ХХ століття” (1975–1976), після смерті композитора, ми розпочали саме П'ятнадцятим кuartетом, який був виконаний вперше в Україні, а згодом і в Литві. Ми повернулись до усього циклу знову, але вже в 1985, і зі зміною в складі колективу (через травму руки віолончеліст Леонтій Краснощок покинув колектив, на зміну прийшов Віктор Гайдук). Цикл тривав протягом п'яти концертів, які спеціально з Петербурга приїжджала провести Софія Михайлівна Хентова. У цей час вона закінчувала свою роботу над монографією про Д. Шостаковича та видала книгу “Шостакович на Україні”.

Кожен кuartет Д. Шостаковича потребує спеціального підходу та ідеї. У жодному немає однакових частин за змістом, формою. Тринадцятий – фантастичний, у якому відчувається зв'язок з образами симфоній Г. Берліоза; компактний, майже класичний Перший (подібний до

¹ Цит. за: Хентова С. Шостакович на Україні / С. М. Хентова. – К. : Муз. Україна, 1986. – С. 165.

Й. Гайдна); монументально масштабний Другий; Третій – присвячений темі війни, значно глибший та складніший, на мій погляд, ніж Восьмий (останній був написаний вже значно пізніше, і є свого роду ремінісценцією). Хоча, безумовно, твір надзвичайно вражаючий. Його п'ять частин скомпоновані як “будівля”, дуже ясна, міцна та конкретна по формі»¹.

Розмовляючи про Восьмий квартет, неможливо було не згадати про присвяту твору, її двоякість: з одного боку, «жертвам фашизму та війни», з іншого – автобіографічність. Анатолій Іванович висловив свої погляди з приводу цього: *«Практично, одне доповнює інше. Автобіографічний, тому що він сам знав, що таке війна не зі слів. Квартетний цикл Шостаковича я вважаю енциклопедією сучасної музики. Він був прекрасним знавцем інструментовки, чудово відчував особливості інструментів, кожен квартет місяцями звучить як цілий оркестр. За рахунок чого? Він прекрасно вживав тембри, технічні та динамічні можливості. Його музика вимагає колосальних сюжетних контрастів, це – розповідь, особливістю якої є нотний виклад матеріалу, його лаконічність.*

Присвяти квартету є дуже цікавими: Одинадцятий – Василю Ширінському, Дванадцятий – Дмитру Циганову, Тринадцятий – Вадиму Борисовському і Чотирнадцятий – Сергію Ширінському (всі ці видатні музиканти входили до складу Квартету ім. Бетховена, які першими виконували твори Шостаковича та були його улюбленим квартетом). Тож, навіть в присвятах є своя програмність, композитор прагнув створити один суцільний образ колективу».

Про труднощі, які поставали перед виконавцями під час роботи над Восьмим квартетом, Анатолій Іванович розповів: *«Найскладнішим у Восьмому квартеті є його повільні частини. Це хоральний початок, цитати з його ж тво-*

¹ Тут і далі – з розмови з А. Баженовим.

рів, які органічно структуровані і виходять з характеру твору. Теми страждання, нескореності цим стражданням. Це такий некролог, сповнений скорботи. Присвята “жертвам фашизму та війни” це, на мою думку, філософська назва. Щоб дати таку присвяту в той час, потрібно було бути людиною з колосальним світоглядом. Це дуже гуманна назва, тому що жертвами були на той час мільйони людей, зокрема й у Німеччині. І тому ця присвята несе в собі загальнолюдський зміст. Люди, які пережили війну, залишаться з цими спогадами назавжди.

З роками моє ставлення до цієї музики абсолютно не змінилось. Кожен рік ми виконуємо Восьмий квартет 9-го травня в органному залі. Цей твір ми грали десятки разів, і стовідсотково можу сказати, що ця музика діє на будь-яку аудиторію. У 1970–1980 роках квартети, зазвичай, грали в залах без фортепіано, іноді на культурно-масових заходах. Хоча, я вважаю, що при всьому формалізмі таких акцій (з погляду ідеології) це було дуже доцільно та правильно. У це вкладались колосальні кошти, далеко не зайві в радянській державі. От на одному із таких концертів на Уралі, о восьмій ранку 10-го травня на металургійному заводі пожежникам, які прийшли після нічного чергування, ми грали концерт. Вирішимо виконати Восьмий квартет Шостаковича. Грі передувала моя розповідь про війну, про 9-е травня і про хвилину мовчання, у якій звучав саме цей твір Шостаковича. Ми почали грати. Затамувавши подих, люди слухали...

Коли хочеш донести музику такій публіці, то муширати з більшою витратою нервової енергії. Тому, якщо на твої зусилля є якийсь відгук – це найбільше щастя для музиканта».

Сьогодні Квартет імені М. В. Лисенка продовжує свою плідну творчу діяльність у складі Анатолія Баженова, Олега Серединського, Сергія Романського та Івана Кучера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Л. Квартет им. Н. В. Лысенко / Л. Бондаренко // Советская музыка. – 1977. – № 10. – 115 с.
2. Боровик М. Квартет імені Лисенка (До 25-річчя виконавської діяльності) / М. К. Боровик. – К. : Муз. Україна, 1976 – 78 с.
3. Борщевський О. Українська камерно-інструментальна музика другої половини ХХ ст. Мирослав Скорик. Друга соната для скрипки та фортепіано / О. Борщевський // Сучасні проблеми художньої освіти в Україні : зб. наук. праць / Ін-т. проблем сучасного мистецтва. – К. : Софія, 2009. – Вип. 5 : Музичне мистецтво ХХІ століття. – С. 20–26.
4. Височинська Л. Струнний квартет української філармонії / Л. Височинська // Радянське мистецтво. – 1952. – 11 червня.
5. Давидян Р. Квартетное искусство: проблемы исполнительства и педагогики : учеб. пособие для студентов муз. вузов / Р. Р. Давидян. – М. : Музыка, 1984. – 269 с.
6. Зав'ялова О. Струнний квартет М. Лисенка як взірець українського бідермаєру / О. Зав'ялова // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. – Вип. 24 : Постаць митця у художньому просторі міста : зб. наук. праць / Харківський держ. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. – Харків, 2009. – С. 154–162.
7. Зубко Н. Камерно-інструментальне музикування у Львові 1896–1898 рр. на прикладі концертних сезонів Галицького музичного товариства / Н. Зубко // Камерно-інструментальний ансамбль: історія, теорія, практика. – Вип. 24 : Виконавське мистецтво : зб.ст./ Львівська нац.муз.академія ім. М. В. Лисенка ; Наукові збірки ЛНМА ім. М. Лисенка. – Кн. 1. – Львів: Споллом, 2010. – С. 321–327.
8. Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – Вип. 66 : Шостакович та ХХІ століття: до 100-річчя від дня народження :зб. ст; ред.-упоряд. М. Д. Копиця. – К., 2007. – 480 с.
9. Степанська О. Вшановуючи пам'ять Шостаковича / О. Степанська // Музика. – 1987. – № 3. – С. 12.

10. Ткачик М. Камерно-інструментальна творчість Юзефа Ельснера – початковий етап розвитку жанру у Львові / М. Ткачик // Камерно-інструментальний ансамбль: історія, теорія, практика: зб. ст./ Львівська нац. муз. академія ім. М. В. Лисенка. – Наукові збірки ЛНМА ім. М. Лисенка. – Вип. 24 : Виконавське мистецтво. – Кн. 1. – Львів : Сполом, 2010. – С. 218–231.

11. Фещак Н. М. Струнний квартет та його місце в жанровій системі виконавства: історичний аспект / Н. М. Фещак // Мистецтвознавчі записки : зб. наук. праць. – Вип. 17 / Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. – К. : ДАКККіМ, 2010. – С. 60–68.

12. Хентова С. Шостакович на Україні / С. М. Хентова. – К. : Муз. Україна, 1986. – 180 с.

Чемерис Юлія. Квартет імені М. В. Лисенка: становлення колективу (за спогадами Анатолія Баженова). Розглянуто процес становлення квартету ім. М. В. Лисенка, зі спогадів виконавця першої скрипки А. І. Баженова. Подається стисла хронологічна біографія колективу.

Ключові слова: квартет ім. М. В. Лисенка, квартетний цикл Д. Д. Шостаковича, ремінісценція, ідея створення.

Чемерис Юлія. Квартет имени Н. В. Лысенко: становление коллектива (за воспоминаниями Анатолия Баженова). Рассмотрено процесс становление квартета им. Н. В. Лысенко, с воспоминаний исполнителя первой скрипки А. И. Баженова. Подается краткая хронологическая биография коллектива.

Ключевые слова: квартет им. Н. В. Лысенко, квартетный цикл Шостаковича, реминисценция, идея создания, Баженов.

Chemerys Yuliya. M. V. Lysenko Quartet: Forming of the Group (in Anatoliy Bazhenov's Memories). In the article forming of M. V. Lysenko quartet is examined, from flashbacks of performer of first violin A. Bazhenov. Short-story chronologic biography of collective is given, pushing off from flashbacks of artist.

Key words: M. Lysenko Quartet, quartet cycle by D. Shostakovich, reminiscence, idea of creation.